

Spanyol–japán kapcsolatkeresés

II. Fülöp uralma idején

Különös látogató érkezett Lisszabonon keresztül Madridba 1554-ben. A következő évben ez az európaiak számára teljesen idegen személy eljutott Rómába, IV. Pál pápához is. Ez volt az a történelmi pillanat, amikor *két világ* – amely évezredekig megközelíthetetlen távolságban volt egymástól – európai földön is találkozott.

1549-ben a jezsuiták missziója nyitotta meg az ibériai–japán kapcsolatok történetét, amikor az első hittérítők partra léptek a szigetországban. Az evangelizáció gyors sikerének köszönhetően vezetőjük, Xavéri Ferenc¹ atya segítségével elsőként jutott el Európába egy japán keresztény. Az atya és a keresztségbe Bernardo² néven belépő japán férfi 1551-ben ismerkedett meg egymással. Bernardo Xavéri egyik leglelkesebb követője lett, s amikor a páter ugyanazon év decemberében visszatért Indiába, tanítványa vele tartott, és vállalta, hogy továbbutazik Európába. Az út hónapokat vett igénybe, majd a végén Bernardo de Kagosima eljutott Portugáliába és Spanyolországba, onnan pedig Rómába, ahol 1555-ben szent fogadalmat tett, és belépett a Jézus Társasága kötelékébe. A japán *kirishitan*³ megesküdött arra, hogy visszatér szülőhazájába, és mint az első felszentelt japán jezsuita folytatja népe megtérítését. Misszióját azonban nem sikerült beteljesítenie, mert 1557-ben hirtelen megbetegedett és Lisszabonban elhunyt.

Tekinthetjük-e Bernardo de Kagosima utazását az első diplomáciai érintkezésnek Japán és az ibériai országok, valamint a szigetország és a pápaság között? A modern európai diplomácia és a nemzetközi jog éppen születőben lévő szabályai szerint semmiképpen sem. Mindazonáltal ez a látogatás volt a kezdete a Spanyol Korona és Japán közötti kapcsolatkeresés történetének. Jelen tanulmány a spanyol–japán kapcsolatok kialakulásának kezdeti időszakát, az érintkezések formáit és azok eredményeit mutatja be II. Fülöp (1556–1598) spanyol király uralkodása idején.

* A szerző PhD, történész.

1 Xavéri Ferenc (Francisco de Jasso y Azpilcueta vagy Francisco Javier, 1506–1552) „Japán misszionáriusa”, akit V. Pál pápa boldoggá, XV. Gergely pápa pedig 1622-ben szentté avatott. XIV. Benedek pápa 1748-ban India és az egész Távol-Kelet védőszentjévé tette. 1927-ben XI. Pius pápa a földkerekség minden misszióját az oltalmába ajánlotta, s ezzel Xavéri Ferenc atya, jezsuita hittérítő a mindenkor *misszionáló* egyház védőszentjévé vált.

2 Bernardo de Kagosima (?–1557) japán jezsuita pap.

3 A keresztények japán elnevezése.

Történelmi kontextus

A 16. századi spanyol–japán kapcsolatok megértéséhez három kérdést röviden ismertetni kell: a spanyol–portugál viszony alakulását az ázsiai térség gyarmatosításának kezdetén, a két ibériai bástya sorsának összefonódását II. Fülöp uralkodása idején, Japán geo- és belpolitikai helyzetét az európaiak érkezésekor és az érintkezések első évtizedeiben.

Közel fél évszázadon keresztül Portugália volt az egyetlen európai ország, amely közvetlenül részesült Ázsia árucikkeiből,⁴ Lisszabon a távolsági kereskedelem európai fellegrárává vált. 1565-ben azonban a Fülöp-szigetek elfoglalásával és Manila városának megalapításával (1571)⁵ a Spanyol Korona egyértelműen jelezte, hogy igényt tart az ázsiai térség kereskedelmi hasznára. Mind a spanyolok, mind a portugálok azzal szembesültek, hogy katonailag sokkal fejlettebb államalakulatokat találtak a Kelet-Indiákon, mint a Nyugat-Indiákon.⁶ Tengeri-katonai potenciáljuk ellenére az európaiak képtelenek voltak változtatni az ázsiai politikai, diplomáciai és gazdasági kapcsolatok évszázadokkal korábban kialakult rendszerén. Az ázsiai terjeszkedés korlátok közé szorult, mivel az ibériaiak olyan akadályokba ütköztek, melyek az Újvilágban nem léteztek. Ennek köszönhetően az ázsiai kontinensen talált államalakulatok többsége lényegében érintetlen maradt. Az európaiak kénytelenek voltak abba a rendszerbe beilleszkedni, amely felett mindenekelőtt Kína dominanciája érvényesült.

A merev ideológiájú és szövevényes politikai kapcsolatok által meghatározott rendszer, az úgynevezett „hagyományos kelet-ázsiai világrend”⁷ egyetlen alakítható eleme a kereskedelem volt. A 16–17. század folyamán az ibériaiak – elsőként a világtörténelemben – egy nemzetközi kapcsolatrendszer részévé formáltak egy hatalmas kiterjedésű és eltérő civilizációs jegyekkel rendelkező térséget, amikor kereskedelmi érdekeltségeik révén összekötötték azt Európával és az amerikai kontinenssel. E globális nemzetközi tér legtávolabbi zónája Ázsiában a Távol-Kelet, azon belül is Japán volt.

A helyzet azonban korántsem volt ilyen egyszerű, főleg ami a két ibériai korona kapcsolatát illette. A spanyolok megjelenése a Dél-kínai-tengeren, befolyásuk kiterjesztése Délkelet-Ázsiában az 1529-es zaragozai szerződés⁸ egyértelmű

4 A portugálok sorra hozták létre kereskedőtelepeiket Keleten. 1510-től a luzitánok ázsiai központja a nyugat-indiai Goa lett.

5 A Fülöp-szigetek meghódítása Miguel López de Legazpi (1502–1572) nevéhez köthető, aki 1565 és 1572 között az ázsiai spanyol gyarmat első kormányzóí tisztségét is betöltötte.

6 Az amerikai kontinent „Nyugat-Indiák”, az ázsiai térséget pedig „Kelet-Indiák” néven emlegették a kortársak. Ezeket a terminusokat a modern szakirodalom is gyakran használja.

7 Más elnevezéssel: „Kína-központú világrend”, amelyben minden jog és erkölcs forrásának Kína számított; egy mesterséges kapcsolatrendszer, amelyben Kína elvileg elfogadhatatlannak tartotta egy vele egyenrangú fél megjelenését. A valóságban Kína hatalma a térség felett a mindenkor császári dinasztiák erejétől függött. Az európaiak megjelenésekor a „Középső Birodalom” (Kína) politikai, gazdasági hatalmának kiterjedése egyedülálló volt Délkelet-Ázsiában.

8 A zaragozai egyezményben a szerződő felek – a tordesillasi szerződés (1494) gyakorlatának megfelelően – Ázsia hatalmas térségét egy hosszúsági vonallal osztották ketté, amelynek földrajzi koordinátái heves vitát váltottak ki a két fél képviselői között. A megállapodást végül 1529. április 22-én írták alá, a két

figyelmén kívül hagyását jelentette. Az egyezményt súlyosabban az sértette meg, hogy 1571-re a Spanyol Korona ázsiai bázisa (Manila) portugál érdekszférában létesült, mivel a Fülöp-szigetek teljes területe a portugál oldalra esett. Japán esetében a helyzet még bonyolultabb volt, mivel a zaragozai határvonal átszelte az országot, vagyis Japán egyaránt része volt mind a portugál, mind a spanyol érdekszférának. Nem meglepetés tehát, hogy a szigetországot mindkét korona „magáénak követelte”. Felvetődik a kérdés: mit tettek a portugálok a zaragozai szerződés megsértése miatt? Az egyszerű válasz az, hogy ellenállásuk csakhamar okafogyottá vált, mivel II. Fülöp 1580-ban megszerezte Portugália trónját,⁹ és a két korona egyetlen uralkodó kezébe került.¹⁰ A harmonizáció tehát nem jelenthetett megoldhatatlan feladatot, legalábbis *de iure*, mivel a két ország perszónáluniója ellenére sem beszélhetünk *de facto* egységes spanyol–portugál kereskedelemről Ázsiában, legfeljebb a Spanyol Korona fősége alatt zajló kereskedelemről.¹¹

Japán geopolitikai helyzete a 16. század második felében egészen speciális, mivel a szigetország volt az egyetlen állam a Távol-Kelet történetében, amely nem ismerte el maga fölött Kína dominanciáját. Kívül maradása a „hagyományos kelet-ázsiai világrenden” legalább akkora gazdasági hátránnyal járt, mint amekkora politikai-társadalmi előnnyel. A szigetország önállóan fejlődött, de többnyire hiányt szenvedett az ázsiai kereskedelem áruiból.¹²

Az európaiak érkezésekor Japánban véres polgárháború dült, amely majdnem száz esztendővel korábban vette kezdetét.¹³ Az államot évszázadok óta irányító kettős hatalmi rendszer – amelyben az „isten” császár (*tennó*) és a japán katonai réteg vezetője, a *sógun*¹⁴ megosztották egymás között a politikai vezető szerepet – szinte teljesen elvesztette az irányítást az ország felett. Japán a hatalomra törő hadurak (*daimjó*) küzdelmének következtében számos államalakulatra hullott szét, amelyek permanens háborúban álltak egymással: *busi* (szamuráj)¹⁵ seregek csaptak össze az ország minden pontján. Ebben a kaotikus helyzetben sem a császár, sem pedig a sógun nem rendelkezett kellő erővel a hadakozó daimjókkal szemben.

érdekszférát elválasztó vonalat 297,5 *legua* (1603,25 km) távolságra, 17 fokkal keletre húzták meg a Maluku-szigetektől (Fűszer-szigetek). Az ibériaiak ettől nyugatra portugál, keletre pedig spanyol érdekszférának tekintették egész Ázsiát.

9 Az Avis-ház (1385–1580) kihalásával a trón a portugál uralkodókkal anyai ágon rokonságban lévő II. Fülöp spanyol uralkodóra szállt.

10 Portugália és Spanyolország perszónáluniója (1580–1640) elején, 1582-ben a portugál ügyek irányítására II. Fülöp felállította a Portugáliai Tanácsot (*Consejo de Portugal*).

11 A portugál kereskedők megtarthatták önállóságukat, cserébe a Kelet-Indiáról befolyt haszon egy része a Spanyol Koronát gazdagította.

12 Mindenekelőtt a kínai selyemből, amire pedig állandó kereslet mutatkozott a japán piacon.

13 Az időszak japán történelmi elnevezése: *Szengoku Dzsidai* (1467–1573).

14 Eredetileg a hadjáraton lévő hadvezér elnevezése: *Szei-Taisógun*, azaz „Barbárhódító Nagy Generális”. Később Japán katonai vezetőjének címe. E titulus 1192-től 1867-ig létezett.

15 A *busi* (jelentése: harcos) bizonyos előjogokkal rendelkező fegyveres szolgáló. A busik sajátos katonai-társadalmi réteget alkottak Japánban, mely társadalmi csoport feltétlen hűséggel tartozott mindenkori urának. A busik közismertebb elnevezése: szamurájok. A szamuráj szó jelentése („mellette szolgáló”) szintén a harcos ura iránti hűségét és szolgálatkészségét hivatott jelezni. A két szó – busi és szamuráj – egy és ugyanazon társadalmi csoport tagjainak két különböző megnevezése.

A káosz után, a 16. század második felében Japánban egyfajta politikai-katonai konszolidáció kezdődött, és a szigetország újra az államegység felé tartott. Az említett tényezők meghatározónak bizonyultak a spanyol–japán kapcsolatok alakulásakor a vizsgált korszakban.

A kapcsolatok kezdeti évtizede, 1571–1580

A rendkívül szűkszavú forrásokból arra következtethetünk, hogy a japánok már az 1570-es évek kezdetén megpróbálták közvetlen kereskedelmi kapcsolatokat keresni a Fülöp-szigetekkel, jóllehet a kapcsolatfelvételek többségét kezdetben inkább a véletlen események (hajótörések, irányvesztések) alakították, mintsem a tervszerűség. Különös, hogy a spanyolok eleinte nem tulajdonítottak nagyobb jelentőséget az ázsiai térségnek. A Fülöp-szigetek évekig főleg hajók pihenőhelyeként szolgáltak, később missziós központok, kereskedelmi lerakatok (*faktorías*) létesültek a körzetben. A gyors siker ellenére II. Fülöpöt és tanácsadóit nem különösebben foglalkoztatta az ázsiai területek kérdése, szemben a korona amerikai birtokaiival. Következésképpen a spanyol expanzió ázsiai célkitűzései évekig eltörpültek az amerikai törekvések mellett, annak ellenére, hogy tudunk olyan véleményekről, amelyek az ázsiai expanziós politikát kívánták serkenteni. Diego Artiera kapitány már 1569-ben jelezte II. Fülöpnek, hogy a portugáloknak hatalmas hasznot hoz a Kína és Japán közötti kereskedelem. A tengerésztiszt felhívta uralkodója figyelmét arra, hogy a távol-keleti távolsági áruforgalom monopóliuma kizárólag a Portugál Koronát gazdagítja.¹⁶

Manila megalapítása fordulatot jelentett a spanyolok ázsiai politikájában. 1571-től spanyol vállalkozások indultak a Fülöp-szigetekről a Dél-kínai-tengerre, amelyen keresztül hamarosan elérték a távol-keleti zónát. Manila jelentősége csakhamar megmutatkozott, így a Kelet-Indiák kérdése ismét a Királyi Tanács (*Consejo Real*) és az Indiák Tanácsa (*Consejo de Indias*) elé került.¹⁷ Az üléseken végül döntés született arról, hogy Spanyolország hasznot kíván szakítani a Kínával folytatott portugál kereskedelemről. A Fülöp-szigetek Főkapitányság (*Capitanía General de Filipinas*)¹⁸ gazdasági és diplomáciai jelentősége hirtelen megnőtt. Az ázsiai birtokok működési kereteit, törvényeit az alapítás évében kiadott (és 1636-ban megújított) *Indiák Tanácsának szabályzata* jelölte ki.¹⁹ Ezzel együtt, a spanyol külpolitika továbbra is a portugálok ázsiai bürokráciájára támaszkodott a távoli területekkel való kapcsolattartásban.

¹⁶ Iaccarino, 2013. 47.; Borao, 2005. 25.

¹⁷ A 16. századi Spanyolország az uralkodói adminisztratív kormányzás mintapéldája. Ezen adminisztratív struktúrában az uralkodó munkáját ügynevezett tanácsok (*consejos*) segítették, amelyek között kiemelkedő szerepe volt a Királyi Tanácsnak, míg a tengeren túli területek ügyeit az 1523-ban felállított Indiák Tanácsa felügyelte.

¹⁸ A Fülöp-szigeteki Főkormányzóságot közvetlenül az Új-spanyolországi Alkirályságnak (Mexikó) rendelték alá.

¹⁹ Herrera, 1989. 166.

Martín de Goiti²⁰ 1570 júniusában negyven kínai és húsz japán megjelenéséről tudósított,²¹ a lisszaboni spanyol nagykövet, Juan de Borja²² pedig komolyan foglalkozott egy Japán és Új-Spanyolország (Mexikó) közötti expedíció lehetőségével.²³ Sajnálatos módon a fennmaradt források nem nyújtanak elegendő adatot a részletekről, annyi azonban bizonyos, hogy nem egy elszigetelt útról volt itt szó, hanem egy előre kitervelt expedíciósorozat kezdetéről.²⁴

1572-re befutottak az első kínai kereskedőhajók Manila kikötőjébe. A spanyolok kínai kapcsolataik bővülésével egyre több információt szereztek a Távol-Keletről, valamint annak legtávolabbi államáról, Japánról. Ugyanebben az évben Juan Pacheco de Maldonado²⁵ kapitány fontos híreket juttatott el az El Escorial²⁶ dolgozósobájába, II. Fülöphöz. Április 20-án kelt levelében a következőket írta: „Japán egy igen gazdag sziget, ahol nagy mennyiségű ezüst található. [Japán] szigetei Luzón²⁷ szigeteitől háromszáz lengua²⁸ távolságra fekszenek. Minden egyes évben japán hajók érkeznek [ezekről a szigetekről], árukkal megrakodva, és a csere fő eszközei az arany és az ezüst.”²⁹ Pacheco arról is tájékoztatta a királyt, hogy a kínai és a japán kereskedők ezüstöt aranyra cserélnek, legfontosabb úti céljaik pedig a Fülöp-szigeteken belül Luzón, Cagayan és Lingayen.³⁰

Az ilyen jellegű információknak köszönhetően egyre gyakrabban került terítékre az ázsiai politika Madridban. A spanyol államvezetés világos tervet dolgozott ki a Kelet-Indiákkal kapcsolatban, aminek alappilléreit a kereskedelem és az evangelizáció jelentették. 1574. április 21-én kelt levelében II. Fülöp utasítást adott Guido de Lavezaris³¹ kormányzónak (*gobernador*) a kínai kereskedők védelmére: „[Mint-hogy a kínaiak] rengeteg selymet és egyéb dolgokat hoznak, lehetőségünk nyílik a vámszedésre, [éppen ezért] bánjanak velük nagyon jól, keressék barátságukat és

20 Martín de Goiti (1549–1575) spanyol tábornok, Manila egyik alapítója. A tábornoki rangot 1534-ben V. Károly hozta létre. A 16. századi spanyol katonai rangok sorában a főtiszt beosztás közvetlenül a főparancsnok (*capitán general*) alá tartozott. A kinevezés egyenesen az uralkodótól érkezett az Államtanács (*Consejo de Estado*) közreműködésével.

21 Borao, 2005. 27.

22 Juan de Borja y Castro (1533–1606) spanyol nemes, katona és diplomata.

23 Puntos de cartas de don Juan de Borja, embajador en Lisboa, al Rey. 1570. június 28., 1570. július 13. AGS Estado, 387, f. 16.; Carta del mismo al Rey. 1570. július 14. AGS Estado, 387, f. 15.; Minuta de carta a don Juan de Borja. 1570. augusztus 29. AGS Estado, 388, f. 216.

24 Sola, 2012. 20.

25 Juan Pacheco de Maldonado (1578?–1652?) spanyol felfedező és tengerésztiszt.

26 II. Fülöp kormányzati központja a Madridtól ötven kilométer távolságban fekvő El Escorial „kolostor-palotában” vagy „királyi kolostorban” (Real Monasterio de San Lorenzo de El Escorial) volt, amelyet az uralkodó kezdett el építtetni 1557-ben. Ide futottak be a hírek a birodalom minden szegletéből, ami naponta több ezer iratot jelentett.

27 A Fülöp-szigetek északi szigete.

28 Mivel egy *legua* (spanyol tengeri mérföld) 5500 méternek felelt meg, ez a távolság a dokumentum írója szerint 1650 kilométer volt.

29 Relación del descubrimiento y conquista de Luzón. 1572. április 20. AGI Patrotoano, 24, r. 25, f. 2r.

30 Borao, 2005. 25–26.

31 Guido de Lavezaris (1512 k. – 1581?) a Fülöp-szigetek második kormányzója 1572 és 1575 között.

a kereskedés [lehetőségeit], ily módon foglalkozzanak velük és hirdessék nekik a Szent Evangéliumot.”³²

Tagadhatatlan, hogy a Fülöp-szigetek elfoglalásával – Manila kiváló elhelyezkedése miatt – a spanyolok hatalmas térség kapujába jutottak. Vonzáskörzetükbe kerültek a délre fekvő Fűszer-szigetek, továbbá északkelet irányában a Dél-kínai-tenger, amelyen keresztül mind Kína, mind pedig Japán könnyen elérhetővé vált.³³ Manila kikötőjében a kínai és a japán kereskedőzsunkák száma évről évre nőtt, és a város sokak számára az új lehetőségek tárházát jelentette, bővülő kereskedelemmel, jelentős nemesfémforgalommal.³⁴

A spanyol hajók úti célját sokáig a kereslet-kínálat határozta meg: a spanyolok annak függvényében indították hajóikat Délkelet-Ázsia felé, hogy éppen mire volt szükségük, mi az, amit a Fülöp-szigetek környékéről nem tudtak beszerezni. A spanyolok folyamatosan „azzal a kényszerképzettel küzdöttek, hogy az erőforrásokban szegényes Fülöp-szigeteki térség ellensúlyozására a kínai piac lehet a megoldás”.³⁵ Ennek biztosítása érdekében még a kalózzokkal (*vakó*) is hajlandók voltak fegyveresen szembeszállni, és fegyveres akcióikat a kínaiak is támogatták.³⁶

1574-ben újabb kínai kereskedők kötöttek ki Manilában. Szavaikat a kínai nyelvvel jó ideje foglalkozó Martín de Rada³⁷ atya tolmácsolta. Az egyeztetések mindkét fél részére előnyösen zárultak, ezért a Fülöp-szigeteki Főköormányzóság követeket küldött Dél-Kínába. A küldöttség két tagja, Martín de Rada és Jerónimo Marín atyák 1575. június 26-án keltek útra, és október 28-án érkeztek vissza Manilába. Rada és társa számos várost meglátogatott a mai Fucsien tartományban, és tárgyalásokat folytatott a helyi vezetőkkel.³⁸ Mindeközben értékes tudással gazdagodtak Japánról is.

A spanyolok már idejekorán, 1565-től kereskedelmi útvonalat létesítettek a Fülöp-szigetek és Acapulco (Mexikó) között. Ez az útvonal 1571-ig – Manila megalapításáig – inkább csak a spanyolok ázsiai jelenlétét volt hivatott demonstrálni, és 1573-ig nem is volt gazdaságilag különösebben nyereséges.³⁹ A helyzet azonban hamarosan megváltozott: Radának és az őt követő társainak köszönhetően a Fülöp-szigeteki Főköormányzóság egyre gyümölcsözőbb kapcsolatokat épített ki Dél-Kína egyes körzeteivel, és így a spanyolok hozzájutottak a délkelet-ázsiai piac számos termékéhez. A Manila és Acapulco közötti kereskedelem 1576-ra már jelentős

32 Carta de Felipe II a Guido de Lavezaris. 1574. április 21.; Colección de reales decisiones sobre asuntos de comercio en la Asia e Islas Filipinas desde 16 de noviembre de 1568 hasta diciembre de 1769, formada en virtud de Real Orden de 9 de febrero de 1798, por don Juan Miguel. AMH Represa, tomo I, folio 43–44.

33 A témáról bővebben: Alonso Álvarez, 2009.

34 Iaccarino, 2013. 48.

35 Reyes Manzano, 2014. 230.

36 Borao, 2005. 25.

37 Martín de Rada (1533–1578) spanyol származású Ágoston-rendi misszionárius és asztronómus. A Fülöp-szigeteki spanyol hittérítés kiemelkedő alakja. Rada személyéről lásd: Cervera, 2001. 169–176.; García Galende, 2016.

38 Buendia, 1663. 141.; San Antonio, 1738. 408./271.

39 Yuste, 2015. 33.

hasznot hozott a koronának, ezért az utazások állandóvá váltak.⁴⁰ Az útvonalon a híres manilai gálya (*Galeón de Manila*) közlekedett, amely egy évben egyszer tette meg a több ezer kilométernyi utat oda-vissza, fedélzetén a délkelet-ázsiai és távolkeleti piacokon (India, Kína és Japán) beszerzett árukkal.⁴¹ Miután az árukat átrakodták, a spanyol transzport továbbindult Európába, így juttatva el Ázsia értékes termékeit Spanyolországba.⁴² A profit érdekében a Fülöp-szigetek és Mexikó között bármilyen árucikk gazdát cserélhetett, a „kereslet-kínálat korlátozása egyedül az ezüst Kelet felé irányuló kivitelében érhető tetten”.⁴³

Az évtized második felére Japán már számos spanyol földrajzi leírásban szerepelt. Ilyen volt a híres dokumentum, a *Demarcación y división de las Indias*⁴⁴ is, amely sok földrajzi adatot tartalmazott az ázsiai térségről. A művet 1580-ban a királyi kozmográfus, Maestro Gessio⁴⁵ görcső alá vette,⁴⁶ és feltárta annak számos geográfiai tévedését a Kelet-Indiák, benne Japán vonatkozásában.⁴⁷

Az 1570-es évtizedben Portugália még Spanyolország legnagyobb vetélytársaként lépett fel Ázsiában. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az, hogy 1574-ben II. Fülöp levélben utasította Guido de Lavezares kormányzót, hogy lehetőség szerint tartsa fenn a jó kapcsolatot a portugálokkal.⁴⁸ Spanyolország tisztában volt az-
zal, hogy távolkeleti terveinek csak a portugálok vethetnek gátat. A spanyol aggodalom azonban nem tartott sokáig. Ahogy azt már fentebb említettük, 1580-ban a két korona egyesült II. Fülöp uralma alatt, és ezzel elhárult a portugál rivális közvetlen fellépésének veszélye.

40 Részletesebben: Estella, 1989. 593–605.

41 A *Galeón de Manila* a világtörténelem leghosszabb ideig közlekedő kereskedőhajója volt: 1565 és 1815 között megszakítás nélkül szállította a termékeket a Fülöp-szigetek és Mexikó között. Lásd: Herrero Pérez, 1989; Schurz, 1992; Alfonso Mola – Martínez Shaw, 2000.

42 Az említett távolsági kereskedelem csúcspontját valamikor a 18. század közepén érte el.

43 Reyes Manzano, 2014. 227.

44 A mű szerzője és születésének pontos dátuma ismeretlen. *Demarcación y división de las Indias*, anterior a 1580, sin reseña de autor. BNE Manuscritos, legajo 2825, folio 71 vto.

45 Juan Bautista Gessio itáliai származású, spanyol királyi matematikus, geográfus és kozmográfus, az Indiák Tanácsának hivatalos küldötte.

46 Parecer dado por Juan Bautista Gessio sobre cierto libro de cosmografía dado por mandado del Consejo, copiado de un documento de Simancas. Madrid, 1580. június 11. RAH Colección Muñoz, 9-4803, f. 8 a 31.

47 Mapa de la isla de Luzón, Hermosa y parte de la costa de China, por Hernando de los Ríos Coronel. Manila, 1597. június 27. AGI Mapas, Filipinas, N. 6.

48 Demarcación y división de las Indias, anterior a 1580, sin reseña de autor. BNE Manuscritos, legajo 2825, folio 71 vto.; Parecer dado por Juan Bautista Gessio sobre cierto libro de cosmografía dado por mandado del Consejo, copiado de un documento de Simancas de 11 de junio de 1580. RAH Colección Muñoz, 9-4803, f. 8 a 31.

A kölcsönös kapcsolatkeresés formái, 1580–1598

Az 1580-as évtized kezdetén a spanyolok Japánt már erős államként tartották számon, amelynek hadereje sokkal számottevőbb volt, mint a Nyugat-Indiák más államalakulataié. Ronquillo de Peñalosa⁴⁹ kormányzó 1582. június 16-án kelt levele szerint „a japánok harcias nép (...), amely rendelkezik tüzéséggel, sok lőfegyverrel és pikásokkal;⁵⁰ testüket pedig páncéllal védik”.⁵¹ A következő hónap 1-jén kelt levelében pedig már arról írt, hogy a szigetország katonai potenciálja a muszlimokéval vetekszik, sőt talán túl is tesz azon: „A kínaiak és a japánok nem indiánok, hanem legalább olyan jó harcosok, ha nem jobbak, mint a berberék többsége. (...) A japánok a legharciasabb nép erre felé.”⁵²

A katonai erőviszonyok mellett a Fülöp-szigeteki spanyol helytartóság egyre több információt szerzett arról, hogy Japán hatalmas ezüstkészlet fölött rendelkezik, továbbá képes jelentős mennyiségű élelmiszert is exportálni, ellenben hiányt szenved selyemben és egyéb értékes áruban, például a kínai porcelánban. A spanyolok nagy érdeklődéssel fogadták azt a portugáloktól származó hírt, hogy a szigetországban nagy kereslet mutatkozik az európai árucikkekre, mindenekelőtt a lőfegyverekre.⁵³

A japán kapcsolatok keresése közben a spanyoloknak számos konfliktusa akadt a régió japán kalózaival. Manila 1574 decemberében szenvedte el a legnagyobb kalóztámadást: a tengeri martalócok áldozatává vált Martín de Goiti tábornok és felesége, valamint több spanyol telepes is. A probléma azonnali megoldást követelt. A kormányzóság kiemelt figyelemmel kezelte a kalózproblémát, és csak az alkalomra várt, hogy végleg leszámolhasson a tengeri rablókkal. A megtorlás nem késett sokáig: 1582-ben Juan Pablo de Carrión⁵⁴ főparancsnok (*capitán general*) a cagayani csatában aratott győzelmével elűzte a japán kalózokat Luzón vizeiről.⁵⁵ Az események egyik krónikása, Juan Bautista Román spanyol kereskedelmi főfelügyelő részletes beszámolót írt Új-Spanyolország (Mexikó) alkirályának a japán kalózok megfékezéséről a Fülöp-szigetek vonzáskörzetében.⁵⁶ A következő évben Gonzalo Ronquillo de Peñalosa kormányzó hivatalos levélben is ismertette az előző év eseményeit az alkirályllyal és rajta keresztül II. Fülöp uralkodóval.⁵⁷

Az 1582-ben lezajlott cagayani tengeri ütközet komoly fordulatot jelentette a spanyol–japán kapcsolatokban, mivel elhárult az akadály a békés kereskedelem megteremtése előtt. Miguel de Loarca spanyol kapitány beszámolójából (*Relaciones de las Islas Filipinas*, 1582) tudjuk, hogy Lingayen kikötője már virágzó kereskedelmi

49 Gonzalo Ronquillo de Peñalosa (?–1583) a Fülöp-szigetek spanyol kormányzója 1580 és 1583 között.

50 A pika a 16–17. századi hadviselésben a hosszú lándzsák közé tartozó szálfegyver.

51 Carta de Don Gonzalo Ronquillo de Peñalosa al rey. 1582. június 16. AGI Filipinas, 6, R. 2, N. 56.

52 Carta de Don Gonzalo Ronquillo de Peñalosa sobre Armada de Carrión contra Japón. 1582. július 1. AGI Filipinas, 6, R. 4, N. 52.

53 A spanyolok ázsiai áruforgalmáról: Bernabéu Albert – Martínez Shaw, 2013.

54 Juan Pablo de Carrión (1513–?) spanyol főkapitány, az ázsiai spanyol Armada főparancsnoka.

55 Iaccarino, 2013. 48. Az ázsiai spanyol haderőről bővebben: Alfonso Mola – Martínez Shaw, 2014.

56 Carta de Juan Bautista Román al Virrey de México. 1582. június 25. AGI Filipinas, 29, R. 3, N. 62.

57 Carta de Gobernador de Filipinas al Virrey de México. 1583. június 20. AGI Filipinas 6, R. 2, N. 60.

központ volt, ahol népes kínai⁵⁸ és japán kolónia élt. Kereskedelmi érdekeltségeik Cagayantól Borneóig terjedtek.⁵⁹

1584-ben Vicente Landero kapitánysága alatt egy Makaó felé tartó portugál hajó fedélzetén két kasztíliai kereskedő utazott, három hittérítő társaságában, akik azután folytatták útjukat Japánba, és Hirado kikötőjében értek partot szeptember 17-én.⁶⁰ A terület a Matszura-klán ura, Matszura Takanobu⁶¹ vezetése alatt állt. Az öt spanyol meglepetten látta, hogy mekkora lelkesedéssel fogadták őket a városban, ahol már rengeteg keresztény hitre tért japán élt, köszönhetően a jezsuiták harmincöt esztendeje tartó missziós munkájának. Tapasztalataikat levélben tudatták a Fülöp-szigetek kormányzójával és rajta keresztül II. Fülöppel.⁶² Ez volt az első alkalom, hogy a Spanyol Korona alattvalói elérték Japánt. Egy esztendővel később Matszura Takanobu néhány emberét Manilába küldte. Ők voltak a város első állandó japán lakosai, érkezésüket azonban még kölcsönös bizalmatlanság és gyanakvás övezte.⁶³

A 16. század második felében a japán katonai erőviszonyok kezdtek megváltozni, és az ország a véres polgárháborúból újra a politikai egység felé tartott. A stabilizáció megteremtése három nagy katonai vezető, Oda Nobunaga, Tojotomi Hidejosi és Tokugava Iejaszu nevéhez köthető. Mindhárman felismerték az ibériaiakban rejlő hatalmas lehetőséget. 1560–1578 között Oda Nobunaga sorozatos katonai sikereinek köszönhetően Japán leghatalmasabb urává vált. Harctéri győzelmeit jórészt a portugál lőfegyverek tömeges alkalmazásának köszönhetette. Nem csoda tehát, hogy Japán legerősebb hadura kiváló kereskedelmi kapcsolatokat ápolt a portugálokkal, és engedélyezte a keresztény hittérítést az általa elfoglalt területeken, többek között a fővárosban, Kiotóban is. Oda Nobunaga halálát (1582) követően a hatalom legfőbb tábornokára, Tojotomi Hidejosira⁶⁴ szállt. Japán új vezetője folytatta az ország egyesítését, mindemellett sem az ibériaiakkal való kereskedelem formáin, sem a missziók jogain nem változtatott. A *taikó*⁶⁵ nagy érdeklődéssel fordult a spanyolok felé. Hidejosi 1582. március 12-én, Gaspar Coelho és Organtino atyák Oszakában tett látogatásakor kijelentette: „Barátságot akarok kialakítani Spanyolország királyával, mert tetszik nekem ezen emberek [értse: a spanyolok] őszintesége és hatalmas egyéni értéke.”⁶⁶

58 A kínai kolóniáról bővebben: Gil, 2013.

59 Borao, 2005. 26.

60 Carta de Don Santiago de Vera al rey. 1585. június 20. AGI Filipinas, 18, R. 2, N. 30.

61 Matszura Takanobu (1529–1599) a Matszura-klán 25. örökletes vezére, aki hatalmát a nagy átalakulások közepette is mindvégig megőrizte, így később haszonélvezőjévé vált az újonnan kialakuló japán politikai egységnek is.

62 Traslado de carta del rey de Firando. 1584. szeptember 17. AGI Filipinas, 34, N. 63.

63 Borao, 2005. 27.

64 Hidejosi életéről: Berry, 1982.

65 Tojotomi Hidejosi hivatalos címe. Mivel Hidejosi alacsony társadalmi csoportból emelkedett a szamurájok osztályába, a sóguni cím visszaállítása az ő esetében szóba sem kerülhetett. A kényes helyzetet a japán császári udvar egyfajta főtanácsadói titulus, a *taikó* létrehozásával oldotta meg.

66 San Antonio, 1738–1744. RAH 5-2212. 152.

A spanyol–japán kapcsolatok alakulását nagymértékben előmozdította, hogy 1579-ben a pápa és a jezsuita *Curia Generalis* főellenőrt (*visitador*) menesztett Japánba. Alessandro Valignano⁶⁷ atya – a Nápolyi Királyság szülötte – igazi újtító volt, és kimagasló szervezői képességekkel rendelkezett. Széles körű ismeretei a világi dolgok terén és konstruktív tettvágya a keresztény missziók előmozdításában kivételesnek számított. Valignano leglátványosabb sikerét a diplomácia területén érte el, kiváló alapot teremtve a későbbi spanyol–japán kapcsolatoknak.

A vizitátor megszervezte egy japán delegáció útnak indítását Európába. 1582-ben három keresztény hitre tért daimjó, Ómura, Ótomo és Arima négy fiatal japánt menesztett XIII. Gergely pápához (1572–1585) követségbe. A látogatás során Itó Manso az Ótomo-klánt, Csicsima Miguel az Arima- és Ómura-klánt képviselte, míg Hara Martino és Nakaura Julián segítőként vettek részt a küldöttségben. Az utazás 1582. január 28-án vette kezdetét. A csoport Nagaszaki kikötőjéből Makaón keresztül Malakkába utazott, onnan pedig Goába, majd Indiából Afrika megkerülésével folytatta az útját. A hetekig, néhol hónapokig tartó pihenőkkel megszakított hajóút végül két és fél évet vett igénybe. Az úgynevezett Tensó-kori követjárás tagjai 1584 augusztusában érkeztek meg Lisszabonba, három hónappal később pedig II. Fülöp Madridban fogadta a négy japán küldöttet egy személyes audiencia keretében. December 10-én a csoport folytatta útját Alcalá de Henares, Murcia, Orihuela és Elche érintésével Alicante kikötőjébe, ahol hajóra szállt, hogy onnan Rómába induljon a katolikus egyház fejéhez.⁶⁸

Mire a japánok megérkeztek Rómába, a pápai trónon már V. Szixtus (1585–1590) fogadta a küldöttséget. A delegáció magával vitte Ótomo (Szórin) Josisige⁶⁹ 1582. január 11-én kelt levelét, amelyet a „Francisco” névre keresztelt japán daimjó magának a pápának címzett, s amely dokumentum szavai vallási áhítattal voltak átitatva.⁷⁰ A küldöttek 1585 júniusában hagyták el Rómát, onnan Velence, Milánó, Genova érintésével Spanyolországban keresztül vezetett az útjuk ismét Lisszabonba. Ezt követően hajóra szálltak, és a Mozambik-csatornán keresztül jutottak vissza Indiába, ahol újra találkoztak az időközben Goába visszatérő Alessandro Valignanóval, aki részletes beszámolóval szolgált Rómának a Japánban tapasztaltakról.⁷¹ Indiából az út Malakkán és Makaón keresztül vezetett haza.⁷² Ez volt az első alkalom, amikor megkeresztelkedett japánok egész csoportja utazott Európába. A *Tensó-misszió* mégsem tekinthető hivatalos kapcsolatfelvételnak sem a Spanyol Koronával, sem pedig a Szentszékkal, mivel nem az illetékes államhatalomtól kapta

67 Alessandro Valignano (1539–1606) itáliai jezsuita misszionárius, a kelet-ázsiai térség vizitátora.

68 Takizawa, 2010. 78.

69 Ótomo Josisige (1530–1587), más néven Fudzsiwara no Josisige vagy Ótomo Szórin, Funai tartomány (Bungo) daimjója, az Ótomo-klán ura.

70 Copia de una carta de don Protasio de Arima a Su Santidad Gregorio XIII. 1582. január 11. RAH Cortes, 9/2663, f. 323v.

71 Razones que el Padre Valignano, Visitador de la Compañía de Jesús en la India Oriental y Japón... (1583). BNE Manuscritos, legajo 3015, folio 206–207.

72 A delegáció útjáról lásd: Guillén Selfa, 1997. A küldöttség európai útjáról az utóbbi években megjelent legteljesebb összefoglaló: Pelliccia, 2016.

megbízását, hanem megkeresztelkedett japán haduraktól, akiknek hatalma csupán területiális volt.

A japán centralizációs folyamat közepette a keresztény daimjók száma egyre nőtt. Ezek a hadurak egyrészt jó kapcsolati forrásként szolgáltak a spanyolok számára a szigetország egyes régióiban, másrészt egyre nagyobb kihívást jelentettek a japán központosító törekvéseknek. A kialakulóban lévő központi hatalom növekvő aggodalommal nézte a kereszténység terjedését a samurájok körében, miközben a Tojotomi-kormányzat maga is támogatta az evangelizációt, továbbra is kereskedelmi okokból.

Francisco Manrique⁷³ atya beszámolójában arról olvashatunk, hogy Jokoszekura (Kjúsú) daimjója, Ómura Szumitada⁷⁴ rövid vitát követően végül megegyezett a jezsuita atyákkal a kereskedelmi jogokról, és a daimjó Nagaszaki és Hirado kikötőjének megnyitása mellett döntött. Ez pedig azt jelentette, hogy 1585-ben közvetlen kereskedelmi kapcsolatokat létesített a manilai spanyol kormányzósággal, és mindezek betetőzéseként Ómura Szumitada meg is keresztelkedett.⁷⁵ 1586. június 26-án az Óruma-klán tizenegy keresztény japánt menesztett Manilába, ahol személyesen a kormányzó, Santiago de Vera⁷⁶ fogadta a vendégeket. „Ők voltak az első japán küldöttek, akik békével érkeztek [hozzánk]” – írta a kormányzó II. Fülöpnek június 26-án kelt levelében.⁷⁷

A hivatalos levelezésen keresztül a spanyol uralkodó közvetlen tájékoztatást kapott a Kelet-Indiák ügyeiről. 1586-ban Alonso Sánchez⁷⁸ atya hazaindult Spanyolországba. A páter kiválóan ismerte az ázsiai viszonyokat, így fontos információkat közölt II. Fülöppel a szigetországban uralkodó politikai-katonai helyzetről, a regionális és központosító törekvések állandó erőpróbáiról.⁷⁹ Sánchez beszámolóját követően a Manilai Királyi Audiencia (*Real Audiencia de Manila*)⁸⁰ befolyása a külügyek kezelésében jelentősen csökkent. Megerősödött az a tendencia, hogy a további kínai, illetve japán kapcsolatokat a manilai Katonai Főparancsnokság (*Capitanía General de Filipinas*)⁸¹ intézze az adott helyzetnek megfelelően.

1587-ben a spanyolok végre behajóztak Japánba. Tették ezt abban a történelmi esztendőben, amikor a japán kereszténység addigi legnagyobb megpróbáltatásával nézett szembe. Hidejosi, hallgatva tanácsadói figyelmeztetésére,⁸² hirtelen

73 Fray Francisco Manrique az Ágoston-rend rendfőnöke, apostoli helytartó.

74 Ómura Szumitada (1533–1587) az Ómura-klán hadura, az első keresztény daimjók egyike.

75 A daimjó a kereszttségben a Dom Bartolomeu nevet kapta.

76 Santiago Gonzalo de Vera, a Fülöp-szigetek hatodik kormányzója tisztségét 1584 és 1590 között töltötte be.

77 Carta del gobernador de Filipinas al Rey. 1586. június 26. AGI Filipinas, 6, R. 3, N. 67.

78 Alonso Sánchez (1547–1593) spanyol jezsuita misszionárius.

79 Sola, 2012. 29.

80 A legmagasabb uralkodói bírói testület a Fülöp-szigeteken 1584-től.

81 A manilai Katonai Főparancsnokság lényegében megegyezik a Fülöp-szigeteki Főkormányzósággal, mivel a manilai központ egyben főparancsnoki rangot is kapott.

82 Tanácsadói elhitették Hidejosival, hogy a misszionáriusok egy közelgő spanyol katonai invázió előkészítői. Ennek legfőbb eszköze a kereszténység terjesztése, a samurájok tömeges áttérítése, a regionális hadurak támogatásának megszervezése. A hírnek nem volt semmilyen tényleges alapja, csupán annyi, hogy a spanyolok valóban az evangelizáció eredményeit felhasználva akartak kizárólagos kereskedelmi jogokat szerezni Japánban.

úgy határozott, hogy minden keresztényt távozásra kényszerít az országból. Az úgynevezett „kereszténykitiltó rendeletet” hamarosan írásban is rögzítették.⁸³ A rendelet végül nem emelkedett törvényerőre, ezzel együtt a spanyol–japán kapcsolatok megszakadásával fenyegetett. Néhány hónap bizonytalanság után azonban az ibériaiak helyzete stabilizálódott.⁸⁴

Egy esztendővel a krízist követően újabb japán küldöttség lépett partra a Fülöp-szigeteken, amely ezúttal már konkrét kereskedelmi szerződésajánlattal érkezett a manilai kormányzósághoz.⁸⁵ Ráadásul ezt a küldöttséget már nem valamelyik területiális japán hadúr, hanem a centralizációs törekvések vezére, Tojotomi Hidejosi menesztette. A spanyolok legalább akkora lehetőséget láttak Japánban, mint a japánok a „déli barbárokkal” (*nanbandzsin*)⁸⁶ való kapcsolatok fenntartásában. Érdekes helyzet állt elő: a Fülöp-szigetekre irányuló japán kereskedelem a következő években is gyér maradt,⁸⁷ ugyanakkor a Nagaszaki és Makaó közötti távolsági kereskedelem, amelyet a Nagy Hajó (*Kurofune*)⁸⁸ bonyolított, egyre jelentősebb hasznót hajtott az ibériaiaknak.⁸⁹ Japánt olyan ázsiai árucikkekhez juttatta, amelyekből a szigetország évszázadokig hiányt szenvedett. Nem utolsósorban, a japánok részesülhettek az európai kereskedelmi cikkekből is, főleg az *arcabuzs* szállítmányokból.⁹⁰

1592 áprilisában félelem lett úrrá a Fülöp-szigeteken. Az új kormányzó, Gómez Pérez Dasmariñas⁹¹ hadiállapotot hirdetett annak láttán, hogy Hidejosi inváziós serege gyülekezni kezdett. A spanyolok úgy hitték, hogy a sereg az ázsiai szigetvilág, benne a Fülöp-szigetek meghódítására készül.⁹² A spanyol félelem tévedésen alapult, mivel a taikó hadserege Korea ellen indult.⁹³ 1592. május 29-én azonban még minden bizonytalannak tűnt. Ezen a napon lépett partra Manilában az a japán küldöttség, amelyet egy megkeresztelkedett japán, Gaspar Harada⁹⁴ ve-

83 Az 1587. július 25-én kibocsátott dokumentum tartalmát egy korábbi tanulmányomban ismerttettem: Túróczi, 2016. 513.

84 Ennek elsődleges oka az volt, hogy Hidejosi ekkor már Korea elfoglalására készült, és a grandiózus inváziós terv végrehajtásához szüksége volt az európai lőfegyverek zavartalan exportjára.

85 Reyes Manzano, 2014. 34.

86 Ezzel a névvel illették a japánok a hajóikkal déli irányból érkező portugálokat, később pedig a spanyolokat is.

87 1591 és 1600 között csupán 17 japán kereskedőhajóról tudunk, amelynek úti célja a Fülöp-szigetek volt.

88 Más néven: Fekete Hajó, a Kína és Japán közötti ibériai kereskedelem zászlóshajója, amely évente egyszer nemesfémekkel és luxuscikkekkel megrakodva tette meg az utat a két ország között. A hajó főleg portugál irányítás alatt állt.

89 A fő üzletág a japán ezüst cseréje volt.

90 Az ibériai muskéta elnevezése, amelyről a *Teppó-ki*, vagyis *A muskéta krónikája* (*Crónica de Arcabuces*) című japán műben olvashatunk. A *Teppó-ki* egy japán zen buddhista pap, Nampo Bunshi (1556–1620) munkája. A mű 1606-ban íródott, de csak 1625-ben adták ki először, majd 1650-ben másodszor.

91 Gómez Pérez de Dasmariñas y Ribadeneira (1519–1593) spanyol diplomata és koloniális tisztségviselő, a Fülöp-szigetek kormányzója 1590 és 1593 között.

92 Información hecha en Manila por orden de Gómez Pérez Dasmariñas. 1592. április 20. AGI Filipinas, 18, R. 5, N. 125.

93 Hidejosi Csűgoku, Kjúsú és Korea elfoglalására készült, azzal a szándékkal, hogy onnan kiindulva meghódítsa Kínát (utóbbinak semmiféle realitása nem volt). A Korea elleni japán inváziók dátuma: 1592, 1597–1598.

94 Harada Magosicsiro japán kereskedő, diplomata és kém, aki megkeresztelkedett és a keresztségben a „Gaspar” nevet kapta.

zetett. Május 31-én Dasmariñas fogadta Haradát, aki négy hivatalos levelet is átnyújtott a kormányzónak. Köztük a legfontosabb Hidejosi levele volt, amelynek másolatát Dasmariñas elküldte II. Fülöpnek.⁹⁵ Hidejosi tudatta levelében, hogy sergével Korea elfoglalására, majd Kína meghódítására készül, és továbbra is jó viszonyt kíván fenntartani Luzónnal és szigeteivel. A spanyol fél szerint a taikó haderejével kérkedett, amellyel képes lenne bármely sziget meghódítására, és azt ecsetelte, hogy szerencsésebb a Japánnal való kapcsolatok felvétele mindazoknak, akik barátságban szeretnének lenni a szigetországgal.⁹⁶

Első olvasásra számos burkolt fenyegetést fedezhetünk fel a sorok között, ami alátámasztja a spanyolok félelmeit Japánnal kapcsolatban. Az igazság azonban sokkal árnyaltabb: a levélnek ugyanis kétféle fordítása létezett. Az egyiket Hidejosi személyi tolmácsa készítette, a másikat a spanyol kormányzóság fordítója. A két verzió között a különbség számottevő: a spanyol változat sokkal durvább hangvételű volt, mint az eredeti japán irat.⁹⁷

Tojotomi Hidejosi a diplomáciai viszony valamilyen formájának felvételére törekedett. Próbálkozása mérföldkövet jelentett a spanyol–japán kapcsolatok kialakulásának folyamatában. Mindazonáltal a spanyoloknak az okozta a legfőbb problémát továbbra is – akárcsak a *Tensó-misszió* esetében –, hogy Japánban nem létezett egységes államhatalom. Annak ellenére, hogy Tojotomi Hidejosi a területek nagy részét irányítása alatt tudhatta, és a szigetországban – száz esztendő elteltével először – viszonylagos béke honolt, a japán katonai-politikai helyzet továbbra is ingatag maradt. A jezsuita misszió negyvenéves múltjának és a portugál kereskedők tapasztalatainak köszönhetően a spanyolok azonban érzékelték, hogy Japán a központi hatalom megszilárdulása felé tart.

1592. június 11-én Gómez Pérez Dasmariñas kormányzó megfogalmazta válaszáat Hidejosinak, ugyanakkor tájékoztatta II. Fülöpöt Hidejosi levelének tartalmáról: „[A japánok] engedelmességet várnak [végtelen] arroganciával és barbár göggel, ahogy azt Felséged láthatja.”⁹⁸ Továbbá tudatta uralkodójával, hogy a válaszlevél egyúttal puhatolózás is a japánok valós szándékainak felderítésére a Fülöp-szigetekkel kapcsolatban. Dasmariñas ugyanis továbbra is tartott egy japán inváziótól. Ennek megfelelően a japánoknak küldött dokumentum visszafogott hangvételű, egyszerűen megfogalmazott írás volt, mivel a kormányzó aggódott egy esetleges félrefordítás és annak negatív következményei miatt.

Dasmariñas egyáltalán nem volt könnyű helyzetben. Egyértelművé kellett tennie Japán katonai vezetőjének, hogy Spanyolország nem hajlandó behódolni senkinek, mindemellettt ügyelni kellett arra is, hogy még véletlenül se sértse meg Hidejosit.⁹⁹ Ennek érdekében Dasmariñas megfogadta a többi levélben, mindenekelőtt Hirado daimjójának levelében olvasottakat. Ómura Szumitada írása sokkal szívélyesebb hangvételű volt, mint Hidejosié. Az Ómura-klán feje tudatta a kor-

95 Carta de G. P. Mariñas sobre embajadores de Japón... 1592. június 11. AGI Filipinas 18B, R. 2, N. 12.

96 Dos traducciones de la carta del rey del Japón... 1592. június 11. AGI Filipinas, 18B, R. 2, N. 12.

97 López-Vera, 2015. 66.

98 Carta de Dasmariñas al Rey. 1592. június 11. AGI Filipinas, 18B, R. 5, N. 134.

99 Copia de la respuesta de G. P. Mariñas a rey de Japón... 1592. június 11. AGI Filipinas, 18B, R. 2, N. 12.

mányzóval, hogy Japánban szokás évről évre valamilyen ajándékot küldeni a másik félnek a jó szándék jeléül. Dasmariñas végül tizenkét tört és tizenkét kasztíliai kardot küldött ajándékba Hidejosinak, ugyanakkor válaszlevelében hosszasan sorolta saját titulusait és II. Fülöp címeit, egyértelművé téve a taikónak, hogy a „földkerekség legerősebb birodalmával” és annak „legnagyobb uralkodójával” készül kapcsolatokat létesíteni.¹⁰⁰

Egy nappal később, június 12-én Dasmariñas újabb levelet küldött II. Fülöpnek, amelyben kifejtette, hogy „Japán egy kalóz [ország] (...), harcias, amelynek rengeteg vakmerő, halálra szánt embere akad (...), akik azonban szegények, agyon-dolgoztatottak és tudatlanok”.¹⁰¹ Éppen ezért a szigetország jelentéktelen terület a spanyolok számára, hiszen a japánok még a térítést is betiltották, és kiutasították a Jézus Társasága misszionáriusait.¹⁰² A kormányzó fontosabbnak tartotta a Kínával való jó viszony ápolását, amely nagyobb és természeti kincsekben jóval gazdagabb területtel rendelkezik, mint Japán.¹⁰³

Dasmariñas Hidejosinak küldött levelét Juan Cobo¹⁰⁴ atyára bízta, aki 1592. június 29-én hagyta el Manilát, és néhány héttel később behajózott Szatszuma kikötőjébe.¹⁰⁵ A pátert hárman is elkísérték: Lope de Llano kapitány, egy spanyol nyelven kiválóan beszélő kínai keresztény, Antonio López és a kínai nyelv mestere, Juan Sami.¹⁰⁶ A kikötőben egy Juan Solís nevű perui spanyol várta Cobo atyát, hivatalosan pedig Pablo Harada¹⁰⁷ fogadta a küldöttséget. Harada közölte, hogy Hidejosi hatszáz szamurája fogja őket Nagojába kísérni a taikó rezidenciájára. Hidejosi gesztusa meglepte a spanyol küldöttséget, amely így látványos külsőségek között vonulhatott be Nagojába.¹⁰⁸

Valószínűleg soha nem fogjuk megtudni, hogy mi hangzott el pontosan azon a találkozón Juan Cobo és Tojotomi Hidejosi között; legalábbis az atya hiteles beszámolójából nem. A domonkos páter július 21-én hagyta el Japánt, és hajótörést szenvedett a visszaúton Formosa (Tajvan) partjainál, ahol a helyi lakosság megtámadta és megölte. A Juan Cobo és a taikó közötti megbeszélés részleteit így csupán másodkézből, Juan de Solís, Pablo Harada, illetve egy szintén jelen lévő kínai keresztény, Antonio López beszámolóiból ismerhetjük. A források tudni vélik, hogy Hidejosi és Cobo atya tárgyalása során Hidejosi élénken érdeklődött Spanyolország és annak uralkodója címei és birtokai után. A páter erre egy földgömbön megmutatta a taikónak II. Fülöp domíniumait. Hidejosi ezek után békéről, barátságról és testvériségről beszélt: „...kérjük, köttessék, mostantól a továbbiakban, béke,

100 Traducción de carta del rey de Firando... 1592. június 11. AGI Filipinas, 18B, R. 2, N. 12.

101 Carta de G. P. Mariñas proponiendo alianza con China. 1592. június 12. AGI Filipinas, 18B, R. 2, N. 13.

102 A kormányzó itt Hidejosi 1587-es „kereszténykitiltó rendeletére” célzott.

103 López-Vera, 2015. 68.

104 Juan de Cobo (1546–1592) Domonkos-rendi spanyol hittérítő és diplomata.

105 López-Vera spanyol kutató Juan Cobót és társait – rendkívül találóan – a nagykövetek bőrébe bújt miszionáriusoknak (*misioneros vestidos con piel de embajadores*) nevezi. López-Vera, 2016a. 1.

106 Borao, 2005. 29.

107 Harada Kijémon (1555–?) megkeresztelkedett japán hivatalnok, aki a keresztségben a Pablo nevet kapta. A Manilába küldött Gaspar Harada nagybátyja. A források gyakran emlegetik Faranda Kiemón néven is.

108 Sola, 2012. 36–37.; López-Vera, 2015. 68.; Borao, 2005. 29.

[valamint] bensőséges baráti és testvéri kötelék”.¹⁰⁹ A tanúvallomások megegyeznek abban, hogy a vazallusi viszony Japán és a Spanyol Korona között szóba sem került. A taikó viselkedése a Cobo vezette delegációval szemben és a tárgyalások alatt megerősíti azt a korábbi megállapítást, hogy a Harada által Dasmariñas kormányzónak kézbesített Hidejosi-levelet a spanyolok szándékosan félrefordították, és egy olyan változatot kreáltak belőle, amely tele volt burkolt fenyegetőzésekkel.

A Cobóval folytatott tárgyalásokat követően Hidejosi újabb küldöttség menesztése mellett döntött a Fülöp-szigetekre. Az 1593 áprilisában Manilába érkező delegációt a korábbi tárgyalásokon részt vevő Pablo Harada vezette. A követség elsődleges célja az volt, hogy tisztázza a korábbi félreértéseket. Mindenekelőtt azt, hogy a taikó első levelét a spanyolok félreértelmezték, és Hidejosi semmiféle „engedelmességről” nem beszélt, sokkal inkább „barátságról” Luzón Kormányzóságával és így a Spanyol Koronával.¹¹⁰

Látszólag ellentmond mindennek Antonio López beszámolója, aki Harada küldöttségével egy időben érkezett Manilába. A kínai keresztény azt állította, hogy a Cobo-delegáció tárgyalása idején egy Hunguyn nevű nemes házában vendégeskedett, ahol tudomására jutott, hogy Hidejosi ezt a nemest bízta meg a Fülöp-szigetek elleni hódító hadjárat vezetésével. A japán haderő valójában nem Korea, hanem a Fülöp-szigetek ellen hajózik majd ki, amely területet a japánok sokkal gazdagabbnak tartanak, mint Koreát. A cél az, hogy az invázió olyan gyorsan menjen végbe, hogy a spanyoloknak ne legyen idejük segítséget kérni. Erre akarta figyelmeztetni a kormányzóságot Juan Cobo is, amikor – nem törődve a viharok jelentette halálos veszéllyel – sietve elhagyta Japánt.¹¹¹

Semmiféle feljegyzéssel nem rendelkezünk arra vonatkozólag, hogy Hunguyn nevű ember létezett volna Hidejosi környezetében. Ráadásul ez a név a korabeli japán nevek között nem is szerepel. Nem zárhatjuk ki, hogy López valóban hallott valamiféle szóbeszédet a japánok Fülöp-szigetek elleni terveiről, amelyeknek sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonított, mint kellett volna. Ugyanakkor azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy López kínai származású keresztény volt, akinek érdekében állhatott a kínai–spanyol kapcsolatok erősítése a japánok kárára. Ne feledjük, hogy a Fülöp-szigeteken többen – köztük maga a kormányzó is – a Ming Kínával való kapcsolatok bővítése mellett kardoskodtak egy esetleges japán támadás elhárítása érdekében. Azt se hagyjuk figyelmen kívül, hogy a történelem végül bizonyította: Hidejosi inváziós serege valóban Korea ellen szállt hajóra.

A harmadik tanúnk, a spanyol Juan de Solís 1593. május 23-án érkezett meg Manilába. Solís, aki Haradát becsületes, egyenes embernek tartotta, kiállt a japán küldöttségek békés szándéka mellett: „Japán királyának¹¹² szándéka az elő-

109 A tárgyalásokat Pablo Harada összegezte: Testimonio embajador de Japón, Faranda y Juan Cobo. 1593. június 1. AGI Filipinas, 6, R. 7, N. 107.

110 López-Vera, 2015. 69.

111 Trato del embajador del Japón con Gómez Pérez Dasmariñas. 1593. AGI Patronato, 25, R. 50.

112 A spanyolok vagy nem voltak tisztában a japán méltóságnevekkel, vagy a könnyebb érthetőség kedvéért nem kívánták bonyolulttá tenni jelentéseiket a méltósági címek magyarázatával. Ennélfogva Solís „királynak” titulálja Tojotomi Hidejosit, Japán katonai-politikai vezetőjét.

ző, a Fülöp-szigetekre menesztett küldöttséggel is az volt, hogy azon keresztül tudakolozzon arról, [vajon Spanyolország] a barátja vagy az ellensége (...), de ő mindenképpen baráti és testvéri viszonyt kíván fenntartani a Kormányzósággal és a spanyolokkal, s nem tart igényt sem vazallusságra, sem pedig adókra.”¹¹³ Úgy tűnik, Haradának és Solísnek végül sikerült meggyőznie Dasmariñas kormányzót a japánok békés szándékáról. Legalábbis részben, mert a *gobernador* továbbra sem bízott meg teljes mértékben Hidejosiban. Mindazonáltal a Spanyol Korona távol-keleti érdekeinek megfelelően a spanyol–japán kapcsolatkeresés folytatódott.

1593 júniusában Dasmariñas kormányzó Japánba küldte második kasztíliai delegációját. A Pedro Bautista¹¹⁴ vezette küldöttség – amelynek tagja volt még Pedro González de Carvajal és Jerónimo de Jesús ferences rendi misszionárius – októberben találkozott Hidejosival. A tárgyalás alatt Bautista biztosította a taikót a spanyolok barátságáról, ugyanakkor azt is egyértelművé tette, hogy a Fülöp-szigetek nem ismer el más, maga felett álló világi hatalmat, mint II. Fülöp uralkodót, sem más szakrális hatalmat, mint az *egyetlen Istent*.¹¹⁵

Bautista atya Hidejosi udvarában maradt a barátság biztosítékeként,¹¹⁶ a taikó pedig engedélyt adott a domonkosoknak és a ferenceseknek, hogy missziókat alapítsanak a szigetországban. Ezt megerősítendő Tojotomi Hidejosi újabb levelet küldött a Fülöp-szigetek kormányzójának.¹¹⁷ (Mire Pedro González de Carvajal megérkezett Manilába a levéllel, a kormányzói széket már Luís Pérez Dasmariñas¹¹⁸ foglalta el.)

Felség!

A levelekben, amiket Felségednek ezekkel a hajókkal küldök, számot adok a japán eseményekről és [azokkal kapcsolatos] meglátásaimról. Ebben a levélben megelégszem azzal, hogy elmondom, amikor az apám választ küldött a második japán küldöttségnek, Fray Pedro Bautistával elküldött egy embert, Pedro González, hogy kísérje el az atyákat és vigyázzon rájuk, továbbá parancsot adott neki, hogy tárgyaljon a királlyal. [González] a kereskedelem és áruforgalom révén szerzett némi tudást erről a földről, és kapcsolatokat alakított ki néhány lakójával. [González] útra kelt, és a küldetést megfelelően teljesítette. A japán király pedig – vagy azért, mert szokatlanul jóindulatú ember, vagy az okból, mert titkos terveket szövöget – azt írja nekem levelében, hogy Felséged vegye kézhez levelét, amelyet Pedro González (...) vigyen magával Spanyolországba egy beszámolóval

113 Solís vonatkozó szavait idézi: López-Vera, 2015. 70.

114 Fray Pedro Bautista (1542–1597) ferences spanyol misszionárius, a Nagaszakiban kivégzett huszonhat keresztény mártír egyike.

115 Az utazás és a találkozó részletei Pedro González és Jerónimo de Jesús atya beszámolóiból ismertek: Carta de Pedro González de Carvajal sobre su viaje a Japón. 1594. AGI Filipinas, 6, R. 7, N. 110.; Carta de fray Jerónimo sobre los japoneses y su emperador. 1595. február 2. AGI Filipinas, 29, N. 57.

116 Valójában Hidejosi túszként tartotta fogva Pedro Bautistát mindaddig, amíg a spanyol–japán gazdasági érdekek nem találkoztak. A spanyolokat nem Bautista atya testi épségének megóvása vette rá a kétoldalú kereskedelmi kapcsolatok létesítésére.

117 López-Vera, 2016a. 10.

118 Luís Pérez Dasmariñas y Páez de Sotomayor (1567–1603) Gómez Pérez Dasmariñas fia, spanyol katonatiszt, a Fülöp-szigetek kormányzója 1593 és 1596 között.

együtt mindarról, amit abban a királyságban tapasztalt. (...) Rámutat arra is, (...) ha nem juttatjuk el a leveleket [Felségedhez], (...) azt sértésnek veszi, és hadüzenetnek fogja tekinteni. Úgy vélem, kívánságait tiszteletben kell tartanunk, mivel ily módon senkit sem fog bántalom érni. Pedro Gonzáleznél van a levél [Hidejosi levele] és annak fordítása (...). Habár, ahogy mondom, a küldönc [Pedro González] látszólag csak azért érkezik [Ön elé], hogy eleget tegyen a japán király kívánságainak (...), mégis, ha Felséged kedvére lenne, meghallgathatná Pedro González néhány különlegességről, amit abban a királyságban tapasztalt. Mivel becsületes ember, körültekintő, egyenes, jó hírnévvel és kiváló képességekkel megáldott, és mert külön költségeket és feladatot is vállalt magára ezeken az utakon, kérem [Felségedet], értékelje őt, mert kiérdemelte azt annak a ragaszkodásnak, jó szándékának és gondoskodásnak jegyében, amiről ő Felséged szolgálatában, [Felséged] parancsai szerint bizonyosságot tett. Isten óvja meg Felségedet sok értékes évig!

Manila, 1594. június 23.¹¹⁹

A levelekben, amelyekről a kormányzó említést tett, beszámolt II. Fülöpnek a Manilában végzett véderőfejlesztésről, és kérte uralkodóját, támogassa a további védelmi átalakításokat Új-Spanyolországból (Mexikó), arra az esetre, ha a japán támadás mégis bekövetkezne.¹²⁰ Továbbá üdvösnek tartotta a spanyol barátok (domonkosok és ferencesek) bebocsátását Japánba, akiknek jelenléte biztosíték lehet arra, hogy a Spanyol Korona idejében értesül bármilyen változásról a szigetországban.

Ekkorra Spanyolországban gazdasági célkitűzéssé vált, hogy a távol-keleti közvetítő kereskedelem hasznát lefölközzék. 1594 júliusában Dasmariñas vissza küldte Japánba Jerónimo de Jesús atyát, hogy tovább erősítse a spanyol jelenlétet Hidejosi közvetlen környezetében. Az atya egy 1595. február 2-án kelt levélben számolt be tapasztalatairól (a dokumentum közvetlenül a gyarmati ügyekkel foglalkozó Indiák Tanácsa asztalára került). Részletes jelentést tett a ferences és domonkos missziók Japánban végzett munkájáról, továbbá arról, hogy Hidejosit Korea elleni tervei kötik le, egyben arra is figyelmeztetett, hogy továbbra is hallani japán terveket Manila meghódítására.¹²¹

Az 1594. esztendő vége és az 1596. év kezdete között szünet állt be a spanyol–japán kommunikációban. Ebben az időszakban Hidejosi és a Fülöp-szigeteki Főkormányzóság között nem volt üzenetváltás.¹²² Ezzel szemben a kereskedelem egészen más képet mutat: a japán kolónia a Fülöp-szigeteken szépen gyarapodott. Francisco de Misas Domonkos-rendi misszionárius egyik levelében már arról írt, hogy 1595-ben mintegy ezer japán érkezett Manilába.¹²³

A spanyol missziók is szorgosan küldték leveleiket Japánból, amelyekben néhány ferences és domonkos szerzetes egyenesen azt írta, hogy semmi akadályát

119 Carta de L. P. Mariñas sobre desconfianza en rey Japón. 1594. június 23. AGI Filipinas, 18B, R. 4, N. 29.

120 Luís Pérez Dasmariñas – apjához, Gómez Pérez Dasmariñashoz hasonlóan – nem bízott Hidejosiban, és szintúgy elképzelhetőnek tartott egy japán inváziót a Fülöp-szigetek ellen.

121 Carta de fray Jerónimo de Jesús a Francisco de las Misas ya citada, una de las más sabrosas de estilo de este espía peculiar. 1595. február 2. AGI Filipinas, 29, R. 4, N. 92.

122 López-Vera, 2016a. 14.

123 Borao, 2005. 31.

nem látja annak, hogy II. Fülöp hadserege elfoglalja Japánt. Szerintük a szigetország vazallus státusza komoly helyzeti előnyt jelentene a Spanyol Korona számára a Kelet-Indiákon. Lássunk egy megjegyzést Martín de la Ascensión¹²⁴ atya 1596 végén Nagaszakiban kelt leveléből, amelyben a következőt írja: „Számos lehetőség kínálkozott már arra, hogy [a kasztíliaiak] az ő [vagyis Japán] urai lehessenek.”¹²⁵

Meg kell állapítanunk, hogy Japán spanyol katonai megszállásának sem ekkor, sem később nem volt realitása. Láthatjuk viszont azt is, hogy a spanyol gondolkodásban jelentős paradigmaváltás következett be: míg a hispánok a korábbi években a Fülöp-szigetek elleni japán inváziójától tartottak, addig az évszázad utolsó éveire megjelent a szigetország spanyol alávetésének gondolata. A koncepció mindenekelőtt a spanyol domonkos és ferences hittérítőktől származott. Kérdés viszont, hogy mennyire volt ez csupán a spanyol misszionáriusok elképzelése, és mennyire tette azt magáévá a manilai kormányzóság. Katonai szempontból a spanyolok nyilvánvalóan tisztában voltak azzal, hogy Japán elfoglalása korántsem lenne olyan akadálytalan, mint a Nyugat-Indiák territóriumainak megszállása. Mindazonáltal, a spanyol gyarmati terjeszkedés logikáját tekintve, a katonai expanzió tervének megjelenése a Távol-Kelet esetében egyáltalán nem meglepő. A realitás azonban soha nem esett egybe ezekkel a tervekkel. Japán, amelyet egy fanatikus katonai kaszt uralt, szárazföldön bevehetetlen akadályt jelentett az európaiak számára. Ennek ékes bizonyítéka az az incidens, amely 1596-ban a kapcsolatok végleges megszakításával fenyegetett Japán és a Spanyol Korona között.

1596. augusztus 27-én egy Manilából Acapulcóba tartó spanyol vitorlás, a *San Felipe* hajótörést szenvedett Sikoku partjainál. A hajó rakományát a helyi vezető samurájai kimentették és elkobozták. A spanyolok közvetlenül Tojotomi Hidejosihoz fordultak sérelmeik orvoslásáért, Matías de Lanchedo kapitány egy küldöttséget menesztett a taikó udvarába, hogy védelmet kérjen tőle a helyi tisztviselőkkel szemben.¹²⁶ Japán vezetője Maszuda Nagamorit¹²⁷ bízta meg az ügy kivizsgálásával. Az incidens részleteiről Antonio de Morga¹²⁸ beszámolója a legteljesebb. Morga 1593-ban érkezett Manilába, és csak tíz év elteltével, 1603-ban hagyta el végleg a térséget, amikor visszatért Új-Spanyolországba. 1609-ben könyvet publikált *Sucesos de las Islas Filipinas* (A Fülöp-szigeteken történt események) címmel, amely az egyik legfontosabb mű a spanyolok korai gyarmatosításáról a térségben. Morga műve számos hasznos információt szolgáltat számunkra Japánról és a szigetországban zajló eseményekről a 17. század kezdetén.

A beszámoló szerint Lanchedo kapitány II. Fülöp király hatalmával dicsekedett, és azt állította Maszuda Nagamorinak, hogy Spanyolország tengeren túli biro-

124 Martín de la Ascensión (1566–1597) spanyol ferences rendi hittérítő, a Nagaszakiban megfeszített 26 mártír egyike.

125 Az atya fent idézett szavait Dasmariñas kormányzó egyik levele tartalmazza: Carta de L. P. Mariñas sobre Martín de la Ascensión, mártir. 1597. június 28. AGI Filipinas, 18B, R. 7, N. 70.

126 A spanyolok bizakodók voltak. Hidejosi nem sokkal az incidens előtt kapta meg a „Japán jezsuita püspöke” megtisztelő címet, és úgy tűnt, minden tekintetben elégedett a keresztényekkel.

127 Maszuda Nagamori (1545–1615) Tojotomi Hidejosi egyik legfontosabb pénzügyi tanácsadója.

128 Antonio de Morga Sánchez Garay (1559–1636) spanyol ügyvéd és gyarmati tisztviselő.

dalma a spanyol hittérítők úttörő tevékenységén nyugszik; ez pedig azt jelentette, hogy hamarosan Japán is spanyol felfedezéssé válik. Ennek hallatán Hidejosi dührohamot kapott, és megparancsolta, öljenek meg minden papot a *San Felipe* fedélzetén.¹²⁹ Az összetűzés híre rövid időn belül eljutott Manilán¹³⁰ keresztül egészen Mexikóig, ahogy arról számos dokumentum, köztük Monterrey grófjának levele is árulkodik.¹³¹ A *San Felipe*-incidens komoly visszhangot kapott a Spanyol Korona tengeren túli ügyei között.¹³² Matías de Lanchedo fellépése mindazonáltal kiválóan példázza, hogy a spanyolok hajlamosak voltak az amerikai hódítás (*conquista*) bűvöletében gondolkodni Ázsiában is, és számos esetben megfeledkeztek arról a tényről, hogy a Kelet egyáltalán nem olyan, mint a Nyugat, vagyis kereskedelmi szerepvállalásuk mellett nem illetik meg őket egyéb hatalmi jogok is a térségben.

Mielőtt tovább vizsgálnánk a történéseket, utazzunk vissza az időben néhány esztendő! A ferences Juan Cobo követsége 1592-ben egy felettébb veszélyes folyamatot is magával hozott Japánba: kiváltotta a keresztény rendek ellentéteit a szigetországban. A főleg portugálok irányította jezsuiták és a spanyol domonkosok, ferencesek 1593-tól egymás riválisaivá váltak, és ez a vetélkedés egyáltalán nem volt hittestvérekhez méltó. A két tábor szinte gyűlölte egymást, és mindent megtettek annak érdekében, hogy lejárássák a másik felet Madridban és Rómában. A tét a szigetországi evangelizáció és az azzal együtt járó hatalmas gazdasági haszon ellenőrzése volt. A megszerzett értékek évtizedek óta a jezsuitákat gazdagították, de a spanyolok érkezésével Japánban megjelent a domonkos–ferences konkurencia.

A bajt fokozta, hogy a Fülöp-szigetéről érkező ferences misszionáriusok egyszerűen figyelmen kívül hagyták Hidejosi korlátozó rendeleteit, és nyíltan hirdették az evangéliumot olyan területeken is, ahol nem volt engedélyük, továbbá két konventet és kórházat is felállítottak. Hidejosi egyre inkább úgy vélte, tanácsadói korábbi figyelmeztetései kezdenek beigazolódni: a spanyol hittérítők valóban egy közelgő spanyol hódítás előfutárai, akiket azért küldtek az országba, hogy áttérítsenek minél több szamurájt az invázió kezdetéig.

A *San Felipe*-incidens tovább mélyítette a japán félelmeket. Ennek következményeként 1597. február 5-én Japán vezetője letartóztatott és halálra ítélt 26 keresztényt, köztük hat spanyol származású ferences szerzetest, három japán származású jezsuitát és tizenhét japánt, akik a ferenceseket segítették szolgálataikkal.¹³³ A válság a spanyol–japán kapcsolatok teljes megszakadásával fenyegetett. A Fülöp-szigetek új kormányzója, Francisco Tello de Guzmán¹³⁴ japán támadástól tartva felvetette Formosa (Tajvan) meghódításának gondolatát annak érdekében, hogy a spanyolok meg tudják állítani a japánok előretörését.¹³⁵ A tervet a spanyol Hadi-

129 Piñeyro, 1617. VII-66.

130 Carta de Tello sobre naufragio del San Felipe cerca de Japón. 1597. május 18. AGI Filipinas, 18B, R. 7, N. 62.

131 Carta del conde de Monterrey sobre galeón San Felipe. 1597. december 3. AGI Filipinas, 18B, R. 7, N. 86.

132 A témáról bővebben: Pobre de Zamora, 1997.

133 Ochoa Brun, 2002. 228.

134 Francisco Tello de Guzmán (1532–1603) a Fülöp-szigetek kormányzója 1596 és 1602 között.

135 Carta de Tello al rey. 1597. május 18. AGI Filipinas, 18, R. 6, N. 230.

tanács (*Consejo Supremo de Guerra*) elvetette. A *gobernador* ekkor parancsot adott Manila megerősítésére, ugyanakkor arról is rendelkezett, hogy a Fülöp-szigeteken tartózkodó japánoknak nem eshet bántódásuk. Tello attól tartott, ha Hidejosi hírül venné, hogy a spanyolok japánokat végeznek ki, a keresztényellenes megtorlások kiszélesednének Japánban.

A katonai készülődéssel egy időben Tello elhatározta, hogy újabb spanyol követséget meneszt a szigetországba. A delegáció vezetőjének a tapasztalt flandriai veterán tüzérparancsnokot, Luís de Navarrete kapitányt választotta. A küldöttség 1597 augusztusában hajózott be Hirado kikötőjébe, néhány nappal később pedig Navarrete találkozott Hidejosival. A spanyol küldött kérvényezte a taikótól a *San Felipe* arany- és ezüstrakományának visszaszolgáltatását, valamint a Nagaszakiban megfeszített hittérítők testének kiadását, hogy méltó módon temethessék el őket. Hidejosi kijelentette, hogy mind a rakomány elkobzása, mind pedig a keresztre feszítések törvényesek voltak Japán belső rendjének megőrzése érdekében. Továbbá megerősítette: nem kíván több misszionáriust beengedni az országba, s az ott tartózkodóknak távozniuk kell.¹³⁶

A történelem azonban máshogy rendelkezett, bár groteszk humorát ezúttal sem nélkülözte. 1598. szeptember 13-án az El Escorial királyi hálótermében meghalt II. Fülöp spanyol uralkodó, öt nappal később, szeptember 18-án, sok ezer kilométerre Spanyolországtól, a japán Fusimiben Tojotomi Hidejosit, a taikót szintúgy elragadta a halál. A japánok keresztényellenes politikájának ezzel hirtelen vége szakadt. A megváltozott belpolitikai helyzetben a hatalomra törő daimjóknak szükségük volt az ibériaiak nyújtotta gazdasági-haditechnikai előnyökre. A polgárháború hamarosan kiújult, és a hadurak egymás elleni küzdelmében karizmatikus vezető született: Tokugava Iejaszu. Az új, egységes japán államhatalom, az Edo-sógunátus megalapítását (1603) követően a spanyol-japán érintkezések új szintre emelkedtek. III. Fülöp spanyol király (1598–1621) és Tokugava Iejaszu sógun uralma (1603–1616) alatt hivatalos diplomáciai kapcsolatok létesültek Spanyolország és Japán között.

Összegzés

Összegzésképpen három észrevételt tennék, amelyek a kapcsolatok formáit, a kölcsönös bizalom kiépítésének problémáját és a spanyolok ázsiai helyzetét érintik. Az első következtetés a kapcsolatok egyedülálló jellegére vonatkozik. Hamar világgosszá vált mindkét fél számára, hogy az ibériaiak megjelenésével az ázsiai térség és benne a Távol-Kelet addig ismeretlen kapcsolatépítési lehetőség kapujában áll. A japánoknak a kezdeti portugál és 1571-től az egyre erőteljesebb spanyol jelenlét Ázsia vizein megoldást jelenthetett a távol-keleti piacon fellelhető áruk beszerzésére, mert Japán kívül rekedése a „hagyományos kelet-ázsiai világrenden” komoly gazdasági hátrányokkal járt a szigetország számára. Tény, hogy az európaiak érkezésekor Ázsia tengerein kiterjedt kereskedelmi rendszer működött. A szigetország

¹³⁶ López-Vera, 2015. 80.; Sola, 2012. 58.

esetében azonban főleg a kalózok töltötték be a közvetítők szerepét az ázsiai kereskedelmi települések és a japán kikötők között. A kalózok megbízhatatlansága azonban közismert volt.

A spanyolok a Fülöp-szigetek elfoglalásával azonnal szembetalálták magukat ezzel a problémával, és ázsiai armadájuk erejét felhasználva leszámoltak a tengeri martalócokkal. Nem csoda, hogy a japán területiális hadurak sokkal biztosabb gazdasági partnert véltek felfedezni a „déli barbárokban”, mint korábban a kalózokban. A kapcsolatok keresésének volt egy különleges motivációja is: az ibériai lőfegyverek beszállításának állandó igénye. Japánban száz esztendeje polgárháború dúlt, és – paradox módon – éppen az ibériai pusák jelenthették a lehetőséget a háborús korszak lezárására a karizmatikus vezetők – mint például Oda Nobunaga és Tojotomi Hidejosi – kezében.

A spanyoloknak a távol-keleti kereskedelmi tér nyújtotta gazdasági előnyök hasznosítása, a mérhetetlen nagyságú kínai piac és a szigetország közötti gazdasági közvetítőszerop nyújtotta előnyök, a Japánban található hatalmas ezüstkészlet kiaknázása és nem utolsósorban az evangelizáció sikerei jelentették a motivációt a Japánhoz való közeledésben.

A Japán és a Fülöp-szigetek közötti kölcsönös kapcsolatkeresésnek két formáját különböztethetjük meg II. Fülöp uralma idején. A területiális hadurak összeköttetései a Fülöp-szigetekkel *ad hoc* jellegűek voltak a korszakban, s az evangelizáció sikerének függvényében létesültek a megkeresztelkedett daimjó és az ibériaiak között. A lassan egységesülő japán államhatalom, a Tojotomi-kormányzat kapcsolatkeresései a manilai spanyol kormányzósággal átgondoltabbak voltak, de a japán külkapcsolati tapasztalatok teljes hiánya miatt kezdetlegesebbek maradtak.

A korszak spanyol–japán kapcsolatait éppen az a tényező határozta meg, hogy Japánban nem létezett egységes államhatalom, sem korábbi tapasztalatra épülő külpolitika, de a szigetország szemmel láthatólag egy újfajta politikai egység megteremtésének irányába tartott. A spanyolok felismerték ezt, köszönhetően az egyre sűrűsödő követváltásoknak és a Japánban tevékenykedő missziók figyelő szemének. Mindazonáltal tisztában voltak a fennálló katonai rezsim ingatagságával, s ez a kettősség – a még létező káosz és az abból kivezető japán útkeresés – egyszerre gyengítette és erősítette az összeköttetések kiépítését. Időközben a spanyoloknak mérlegelniük kellett a Fülöp-szigetektől induló ázsiai vállalkozásaik lehetőségeit is. Mindezek együttese határozta meg a spanyol–japán kapcsolatok speciális formáinak alakulását a 16. század második felében.

A második észrevétel az időszak talán legérdekesebb jellemzőjére vonatkozik, mégpedig a külső fenyegetettség érzésére, amely mind a spanyol, mind a japán fél részéről megjelent. Az idegen inváziótól való félelem állandósulása komoly problémát jelentett a kapcsolatok kezelésében, a kölcsönös bizalom és a hosszú távú együttműködés kiépítésében. A mélypontot egyértelműen Tojotomi Hidejosi Korea elleni első inváziója jelentette 1592-ben, pontosabban az azt közvetlenül megelőző időszak, amikor a taikó Japán partjainál hatalmas inváziós sereget vont össze, amelyről a spanyolok azt gondolták, hogy a Fülöp-szigetek meghódítására készül. Tévedésükben szerepet játszottak a Japánban járt spanyol küldöttek és a

szigetország domonkos és ferences missziói. A spanyol delegációk néhány tagja a Japánt uraló militarista államvezetés láttán a manilai kormányzóságnak saját félelmét közvetítette. Ezzel szemben az atyák, akik hajlamosak voltak a spanyol expanzió korábbi sikereinek bűvkörében gondolkodni, időről időre azzal álltak elő, hogy Japán meghódítása, mintegy megelőző csapásként, semmiféle problémát nem jelentene a Spanyol Koronának. Mindezek folyamatosan napirenden tartották a katonai felkészülés szükségességét és táplálták a spanyolok bizalmatlanságát a japánok irányába. Ugyanez tapasztalható a másik oldalon is. Tojotomi Hidejosi sintoista és buddhista tanácsadójának állandó rettegése egy spanyol inváziótól inkább táplálkozott keresztényellenességből és idegengyűlöletből, mintsem objektív katonai érvek számbavételéből. Ráadásul a taikó maga is hajlamos volt hinni a spanyol fenyegetésben, amire tanácsadói kétségtelenül rá is játszottak.

Ezek a félelmek nélkülöztek mindenféle realitást, méghozzá mindkét oldalon. Kijelenthető ez még akkor is, ha pontosan ismerjük a spanyol hódítások sikereit az amerikai kontinensen. A Kelet-Indiák azonban mindenben különbözött a Nyugat-Indiáktól. Ebben a térségben a Fülöp-szigetek elfoglalásán túl más terület – így a Kína vagy Japán – elleni spanyol invázióknak és a katonai ellenőrzés biztosításának nem lett volna semmilyen esélye. Hasonlóképpen egy japán támadásnak sem a Fülöp-szigetek ellen, mivelhogy a szárazföldi seregek szállítását a tengereken kellett volna megoldani, ahol az ibériaiak nemcsak technikai, hanem háborús tapasztalati fölénye megkérdőjelezhetetlen volt.

A harmadik észrevétel általánosabb jellegű. II. Fülöp uralkodásának idején, vagyis a 16. század második felében a spanyol expanzió az ázsiai térségben elérte határait. Sokkal hamarabb, mintsem a spanyol hódítások addigi sikerei alapján arra számítani lehetett. Igazi meglepetés volt ez, legalábbis a spanyoloknak, annak ellenére is, hogy az ázsiai térség jelentősége kezdetben eltörpült az Újvilág súlya mellett. A spanyolok ázsiai térfoglalásának előrehaladta, a Fülöp-szigetek birtokbavétele és az ázsiai célok megfogalmazása ellenére a hatalmas birodalom olyan akadályokba ütközött, melyekkel az amerikai kontinensen nem találkozott. Hamar kiderült, hogy azok szigorú keretek közé kényszerítik a spanyol érdekeket, főleg Kína és Japán estében. Számos levélben fellelhető számtalan információ alapján kijelenthető, hogy II. Fülöp korának vezetői tudatába kerültek annak, hogy a spanyol érdekek kiterjesztésének Ázsiában határai vannak, és ezek egyike éppen Japán volt. A Kelet-Indiák tradicionális sajátosságokkal, törvényszerűségekkel rendelkeztek, amelyek korántsem voltak megváltoztathatók azon módszerek alkalmazásával, amelyek a Nyugat-Indiakon egy gigantikus méretű gyarmati terület uralásához vezettek. A spanyol–japán kapcsolatok alakulását a 16. század második felében mindvégig ezek a törvényszerűségek irányították, és ezek szabták meg keretrendszerét a 17. század kezdetétől is, immár III. Fülöp és az új japán sógun, Tokugava Iejaszu uralma alatt.

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Kiadatlan források lelőhelye

AGI

Archivo General de Indias (Sevilla)

AGS

Archivo General de Simancas (Valladolid)

AMH

Archivo General de Ministerio de Hacienda (Madrid)

BNE

Biblioteca Nacional de España (Madrid)

RAH

Real Academia de la Historia (Madrid)

2. Kiadott források és szakirodalom

Alfonso Mola – Martínez Shaw

2000 Alfonso Mola, Marina – Martínez Shaw, Carlos: *El galeón de Manila*. Madrid, 2000.

2014 Alfonso Mola, Marina – Martínez Shaw, Carlos: La Armada en Filipinas durante los tiempos Modernos. In: *El estado en guerra. Expediciones navales españolas en el siglo XVIII*. Coord. por Baudot Monroy, María. Madrid, 2014. 331–372.

Alonso Álvarez

2009 Alonso Álvarez, Luis: *El costo del Imperio Asiático. La formación colonial de las Islas Filipinas bajo dominio español, 1565–1800*. México, 2009.

Barlés Báguena

2013 Barlés Báguena, Elena: La imagen de Japón a través de los textos occidentales redactados en el período de *Namban* (1543–1639). In: *Oriente y Occidente. La primera globalización en tiempos del Barroco*. Dirigido por García Gutiérrez, Fernando. Sevilla, 2013. 35–62.

Bernabéu Albert – Martínez Shaw

2013 *Un océano de seda y plata. El universo económico del Galeón de Manila*. Ed.: Bernabéu Albert, Salvador – Martínez Shaw, Carlos. Sevilla, 2013.

Berry

1982 Berry, Elizabeth: *Hideyoshi*. Cambridge, 1982.

Borao

2005 Borao, José Eugenio: La colonia de japoneses en Manila en el marco de las relaciones de Filipinas y Japón en los siglos XVI y XVII. In: *Cuadernos Canela*, 17. (2005) 25–53.

Buendia

1663 Buendia, Joseph Fernandez de: *Labor evangelica, ministerios apostólicos de los obreros de la Compañía de Iesus, fundacion y progressos de su provincia en las islas Filipinas*. Madrid, 1663.

Cervera

2001 Cervera, José Antonio: Dos grandes cosmógrafos españoles en las Filipinas: Andrés de Urdaneta y Martín de Rada. In: *Estudios de historia das ciencias e das técnicas. VII Congreso de la Sociedad Española de Historia de las Ciencias y de las Técnicas. Pontevedra, 14–18 de setembro de 1999*. Coord. por Álvarez, María Mercedes. Pontevedra, 2001. 169–176.

Estella

1989 Estella, Margarita: Tráfico artístico entre Filipinas y España vía Acapulco. In: *El Extremo Oriente Ibérico. Investigaciones históricas, metodología y estado de la cuestión*. Coord. por Solano Pérez-Lila, Francisco de Paula et al. Madrid, 1989. 593–606.

García Galende

2016 García Galende, Pedro: *Fray Martín de Rada. Científico y misionero en Filipinas y China (siglo XVI)*. Navarra, 2016.

Gil

1991 Gil, Juan: *Hidalgos y samurais – España y Japón en los siglos XVI y XVII*. Madrid, 1991.

2013 Gil, Juan: La comunidad china en Filipinas. In: *Oriente y Occidente. La primera globalización en tiempos del Barroco*. Dirigido por García Gutiérrez, Fernando. Sevilla, 2013. 14–23.

Guillén Selfa

1997 Guillén Selfa, José: *La primera Embajada del Japón en Europa y en Murcia (1582–1590)*. Murcia, 1997.

Herrera

1989 Herrera, Antonia Heredia: Filipinas en el Archivo General de Indias. In: *El Extremo Oriente Ibérico Investigaciones históricas, metodología y estado de la cuestión*. Coord. por Solano Pérez-Lila, Francisco de Paula et al. Madrid, 1989. 149–182.

Herrero Pérez

1989 Herrero Pérez, Pedro: El Galeón de Manila. Relaciones comerciales entre el Extremo Oriente y América. In: *El Extremo Oriente Ibérico. Investigaciones históricas, metodología y estado de la cuestión*. Coord. por Solano Pérez-Lila, Francisco de Paula et al. Madrid, 1989. 445–457.

Historia de España

2009 *Historia de España*. Vol. 3. *Monarquía e Imperio*. Publicado por Bernal, Antonio-Miguel. Barcelona, 2009.

Iaccarino

2013 Iaccarino, Ubaldo: *Comercio y diplomacia entre Japón y Filipinas en la era Keichō (1596–1615)*. Barcelona, 2013.

López-Vera

2015 López-Vera, Jonathan: Descripciones de Japón para Felipe II. El Imperio del sol naciente visto por el Imperio donde nunca se pone el sol. In: *Visiones de un Mundo Diferente. Política, literatura de avisos y arte namban*. Coord. por Takizawa, Osami – Míguez Santa Cruz, Antonio. Madrid, 2015. 59–86.

2016a López-Vera, Jonathan: *Historia de los samurais*. Gijón, 2016.

2016b López-Vera, Jonathan: Los Franciscanos en el Japón del siglo XVI. Misioneros vestidos con piel de embajadores. In: *Revista Estudios*, 32. (2016) 1. sz. 447–466.

Ochoa Brun

2000 Ochoa Brun, Miguel Angel: *Historia de la diplomacia de España*. Vol. 6–8. *La edad barroca*. Madrid, 2000.

2002 Ochoa Brun, Miguel Angel: *Embajadores y embajadas en la historia de España*. Madrid, 2002.

Pelliccia

2016 Pelliccia, Carlo: *La prima ambasceria giapponese in Italia nel 1585. Relazioni e lettere di viaggio nell'Archivum Romanum Societatis Iesu*. Viterbo, 2016.

Piñeyro

1617 Piñeyro, Luys: *Relacion del suceso que tuuo nuestra Santa Fe en los reynos del Iapon, desde el año de seyscientos y doze hasta el de seyscientos y quinze, imperando Cubosama...* Compuesta por el padre Luys Piñeyro, de la Compañía de Iesus. Madrid, 1617.

Pobre de Zamora

1997 Pobre de Zamora, Juan: *Historia de la pérdida y descubrimiento del galeón „San Felipe”*. Avila, 1997.

Reyes Manzano

2014 Reyes Manzano, Ainhoa: *La Cruz y la Catana. Relaciones entre España y Japón (siglos XVI–XVII)*. Rioja, 2014.

San Antonio

1738 San Antonio, Juan Francisco de: *Chronicas de la Apostolica Provincia de S. Gregorio de religiosos descalzos de N. S. P. S. Francisco en las Islas Filipinas, China, Japon*. Manila, 1738–1744.

Schurz

1992 Schurz, William Lytle: *El galeón de Manila*. Madrid, 1992.

Sola

2012 Sola, Emilio: *Historia de un desencuentro. España y Japón, 1580–1614*. [e-könyv] <http://www.archivodelafrontera.com/wp-content/uploads/2012/05/Espana-y-Japon-XVI-XVII-Desencuentro.pdf>. [Első megjelenés: Madrid, 1999.]

Takizawa

2010 Takizawa, Osami: *La historia de los Jesuitas en Japón (siglos XVI–XVII)*. Alcalá de Henares, 2010.

Thomas

2013 Thomas, Hugh: *El señor del mundo. Felipe II y su imperio*. Barcelona, 2013.

Totman

2006 Totman, Conrad: *Japán története*. Bp., 2006.

Túróczy

2016 Túróczy Tamás: A spanyol expanzió lehetőségei és korlátai Japánban (1543–1640). In: *Világtörténet*, 6. (38.) (2016) 4. sz. 503–526.

Yuste

2015 Yuste, Javier: *El Imperio del Sol Naciente. La aventura comercial. Tres siglos de exploración y comercio de Occidente con Cipango*. Madrid, 2015.

TAMÁS TÚRÓCZI

SEARCH FOR SPANISH–JAPANESE RELATIONS DURING THE REIGN OF PHILIP II

In 1549, the Jesuit mission opened the history of Ibero–Japanese relations, when the first converters landed in Japan. Thanks to the rapid success of evangelization, the Iberians – first the Portuguese, then the Spanish who followed them – sought to establish bilateral relations. But the same can be said about the Japanese. This study presents the initial period of the development of Spanish–Japanese relations, the forms of contacts and their results during the reign of Philip II.

